

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Костиря Олександр Миколайович

УДК 343.98 : 343.131

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ
РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ, УЧИНЕНИХ
РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Чаплинський Костянтин Олександрович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Мінченко Сергій Іванович,

Національна академія прокуратури України,
проректор;

кандидат юридичних наук, доцент

Дрозд Валентина Георгіївна,

Державний науково-дослідний інститут МВС України,
провідний науковий співробітник 2-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності Міністерства.

Захист відбудеться 01 березня 2019 року о 09-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 25 січня 2019 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Держава гарантує громадянам забезпечення недоторканості їх прав та свобод. У разі їх порушення відповідні інституції повинні виконати свої функції у сфері виявлення причин цього, а також забезпечити найбільш сприятливе відшкодування отриманих збитків. Найбільш поширеними кримінально караними посяганнями в Україні слід вважати злочини проти власності. Серед них виділяються грабежі та розбої, в яких, крім безпосереднього об'єкта посягання, ймовірними об'єктами можуть бути невід'ємні права людини: право на життя та здоров'я. У зв'язку з цим збільшується негативний ефект від вчинення досліджуваних діянь. Крім того, у випадках вчинення визначених кримінальних правопорушень раніше засудженими особами виникає ефект рецидиву та утворення стабільної антисоціальної установки у правопорушників й окремих громадян, що піддаються негативному впливу.

За офіційними статистичними даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. зареєстровано 4604 факти вчинення грабежів і розбоїв раніше засудженими особами, за якими у 37 % випадків було складено обвинувальні акти, у 2014 р. – 4446, обвинувальний акт – у 38 % кримінальних проваджень, у 2015 р. – 4004, обвинувальний акт – у 36 %, у 2016 р. – 3948, обвинувальний акт – у 39 %, у 2017 р. – 4029, обвинувальний акт – у 35 %; за 9 місяців 2018 р. – 2604, з яких лише у 32 % випадків пред'явлено обвинувальний акт. Тобто показники вчинення вказаних злочинів продовжують бути на досить високому рівні, в той час як позитивний кінцевий результат розслідування (складання обвинувального акта) має місце менше ніж в половині випадків. Крім того, за даними анкетування слідчих, досліджувані злочини є досить складними в процесі доказування істини у справі.

Теоретичний базис дослідження становлять фундаментальні праці, в яких розглядаються концептуальні основи розслідування злочинів, що були підготовлені рядом вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема дослідження: В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гончаренка, І.В. Гори, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалової, В.П. Лаврова, В.К. Лисиченка, В.В. Лисенка, І.М. Лузгіна, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, С.І. Мінченка, В.Л. Ортинського, М.А. Погорєцького, М.І. Порубова, О.Р. Ратінова, М.В. Салтевського, М.О. Селіванова, Р.Л. Степанюка, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітька, М.П. Яблокова та ін.

Безпосередньо проблеми розслідування кримінальних правопорушень проти власності розглядалися у роботах таких вчених, як А.Т. Бекбулатова, Б.Ю. Бистрицький, В.С. Бондар, Н.Ю. Кириленко, Ю.А. Кушнерик, В.В. Самсонова, О.Г. Швидкий, Г.В. Щербакова, М.О. Яковенко та ін.

Серед останніх спроб наукового пошуку з цієї проблематики можна визначити такі. Так, Г.В.Щербакова в своїй роботі «Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян» (Київ, 2006) визначила сучасний стан, рівень злочинності щодо означеної категорії злочинів згідно зі статистичними даними МВС України, слідчою та судовою практикою їх розслідування; розкрила зміст основних елементів криміналістичної характеристики розбоїв, учинених з метою заволодіння приватним майном громадян; виявила найбільш типові помилки, що допускаються на початковому етапі розслідування. А вже М.О. Яковенко в дослідженні «Розслідування нерозкритих грабежів та розбоїв минулих років» (Луганськ, 2011) вивчив законність й обґрунтованість зупинення досудового слідства у справах про нерозкриті грабежі й розбої минулих років з урахуванням матеріалів практики їх розслідування; запропонував класифікацію слідчих ситуацій, що виникають при їх розслідуванні, та розробив алгоритм дій слідчого з їх розв'язання; визначив проблемні питання взаємодії слідчих і оперативних підрозділів при розслідуванні нерозкритих грабежів і розбоїв минулих років. У свою чергу, П.Ю. Кравчук в своїй дисертації «Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв» (Ірпінь, 2015) розкрив сутність і значення спеціальних знань при розслідуванні грабежів та розбоїв; визначив роль та основні напрями використання різних досліджень під час їх розслідування. Крім того, Б.Ю. Бистрицький у своєму дослідженні «Розслідування грабежів, учинених неповнолітніми» (Київ, 2016) з'ясував ознаки особи неповнолітнього злочинця, який вчиняє грабежі; виокремив типові слідчі версії у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії; окреслив особливості взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування; запропонував шляхи залучення громадськості й засобів масової інформації до розслідування грабежів, учинених неповнолітніми. У свою чергу, Ю.А. Кушнерик у роботі «Процесуальне керівництво розслідуванням грабежів та розбійних нападів» (Київ, 2016) встановив особливості процесуального керівництва на початку досудового розслідування грабежів та розбійних нападів; окреслив особливості процесуального керівництва проведенням НСРД на початковому етапі розслідування; визначив особливості процесуального керівництва на етапі закінчення досудового розслідування грабежів та розбійних нападів.

Як бачимо, ряд науковців достатньо докладно досліджували дану проблематику з різних ракурсів. У той же час залишилися не вирішеними багато питань, для розробки яких й було проведене дане дослідження. Це зумовлено як певними змінами у законодавстві та правоохоронній практиці, так і специфічною характеристикою досліджуваних злочинів – їх учинення раніше засудженими особами. У своїй сукупності визначені обставини зумовлюють потребу докладних теоретичних напрацювань, що, як результат, вказує на актуальність теми дослідження, його наукову, теоретичну та практичну цінність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності Національної поліції України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 № 275, а також відповідно до загальноуніверситетської наукової теми Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теорія і практика застосування кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, кримінологічних, криміналістичних заходів протидії злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0112U003551).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є вирішення конкретного наукового завдання з розробки окремої методики розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. Різновекторність та комплексність мети визначили потребу розв'язання таких *задач*:

- сформулювати структуру криміналістичної характеристики грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами;

- систематизувати способи вчинення злочину, а також розкрити наповнення предмета злочинного посягання, обстановки та слідової картини вчинення досліджуваного кримінального правопорушення;

- виокремити віктимологічні групи потерпілих та виділити типові ознаки особи злочинця;

- сформулювати типові слідчі ситуації при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами;

- розкрити особливості проведення огляду, освідування та допиту різних категорій осіб;

- конкретизувати організаційно-тактичне забезпечення проведення пред'явлення для впізнання та одночасного допиту раніше допитаних осіб;

- визначити особливості організації і тактики проведення обшуку та слідчого експерименту;

- з'ясувати форми використання спеціальних знань при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів України при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами.

Предметом дослідження є криміналістична характеристика та особливості розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є загальні закони та категорії теорії пізнання, що сприяли розумінню об'єкта дослідження в ракурсі поєднання потреб науки і практики. Серед окремих методів, які використовувалися під час дослідження, слід озвучити такі. Так, *формально-логічні методи* (аналіз, індукція, дедукція, аналогія, узагальнення, абстракція, аргументація тощо) застосовувалися для вивчення нормативних актів, аналітичних матеріалів, концепцій, думок науковців з різних проблем, що складають предмет дослідження (розділи 1-3). *Історико-правовий* метод надав можливість визначити сутність ключових понять роботи

(«криміналістична характеристика», «типова слідча ситуація», «слідча (розшукова) дія» тощо), а також розвиток наукових поглядів на певні проблеми (розділ 1, підрозділ 2.1). *Порівняльно-правовий* метод застосовано для детального розбору норм матеріального і процесуального права, наукових категорій, визначень та підходів (розділ 1, підрозділ 2.1). *Системно-структурний метод* застосовувався для дослідження елементів криміналістичної характеристики грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами, в їх сукупності та взаємозалежності (розділ 1). *Функціональний метод* використано при формулюванні типових слідчих ситуацій розслідування злочину (підрозділ 2.1). *Статистичний* – для узагальнення судово-слідчої практики, результатів проведеного анкетування й аналізу статистичних даних за темою дослідження (розділи 1-3). *Соціологічні* – для підтвердження наукових висновків даними анкетування працівників правоохоронних органів (розділи 1-3). Підсумкові висновки й пропозиції було сформульовано базуючись на *методі синтезу*.

Емпіричну основу дослідження становлять офіційні дані статистичної звітності Генеральної прокуратури і МВС України та результати узагальнення оперативної, слідчої й судової практики за 2012-2018 рр. Зокрема, здійснено вивчення й аналіз матеріалів 127 кримінальних справ та 463 кримінальних проваджень за фактами вчинення грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Чернігівська та Херсонська області); також проаналізовано зведені результати анкетування 89 працівників прокуратури, 311 слідчих, 178 працівників оперативних підрозділів та 61 працівника експертних установ МВС України. Під час дослідження використано власний досвід роботи у правоохоронних органах України.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першим у вітчизняній науці криміналістики монографічним комплексним дослідженням методики розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. У ході наукового аналізу проблеми з'ясовано й обґрунтовано ряд положень, висновків і рекомендацій, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне й практичне значення, зокрема:

уперше:

– надано інформативне наповнення структури криміналістичної характеристики грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами, в якій послідовно охарактеризовано такі її елементи, як способи вчинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка злочину, слідова картина, особа потерпілого та особа злочинця (рецидивіста);

– вирізнено типи рецидивістів, які вчиняють грабежі та розбої, зокрема:
 а) рецидивісти, які для припинення можливого опору потерпілого застосовують фізичне насильство при заволодінні чужим майном;
 б) рецидивісти, які для забезпечення безперешкодного залишення місця

скоєння злочину застосовують фізичне насильство; в) рецидивісти, які при застосуванні фізичного насильства викрадають майно жертви, не маючи при цьому такого попереднього наміру; г) рецидивісти, які під час застосування фізичного насильства, викликаного причинами немайнового характеру, приймають рішення про вчинення розбійних дій;

– сформульовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами: 1) грабіжники затримані на місці події, наявна повна інформація стосовно факту та обставин учинення злочину; 2) грабіжники затримані під час проведення комплексу заходів за «гарячими слідами», наявна певна інформація стосовно факту та обставин учинення злочину; 3) грабіжники зникли з місця події, наявна певна інформація стосовно факту та обставин злочину, є потерпілий та свідки; 4) грабіжники зникли з місця події, наявна обмежена інформація стосовно факту та обставин злочину, є потерпілий, свідки відсутні; 5) грабіжники зникли з місця події, є потерпілий, свідки відсутні, відсутня інформація стосовно факту та обставин учинення злочину;

удосконалено:

– класифікацію типових способів учинення розбоїв, зокрема: а) напад ззаду з ударом по голові руками або іншими предметами, з подальшим нанесенням великої кількості ударів по тілу; б) напад ззаду з придушенням особи петлею; в) зближення з потерпілим спереду та нанесення ударів руками, ногами, випадковими предметами; г) проникнення у житло, де за допомогою принесених із собою предметів, використовуваних як зброя, жертві заподіюються тілесні ушкодження;

– відомості про обстановку вчинення злочину шляхом побудови кореляційних зв'язків між окремими її складовими, що характеризують час (доба, день тижня, пора року) та місце учинення (місце злочину, тип населеного пункту, умови тощо);

– сукупність даних щодо слідової картини злочину та предмета злочинного посягання шляхом дослідження ідеальної та матеріальної доказової бази відповідно до певних категорій слідів, а також інших обставин кримінального провадження;

– систему типових ознак та властивостей особи потерпілого та злочинця шляхом наповнення їх такими складовими: стать, вік, освіта, місце роботи, стан алкогольного сп'яніння, місце проживання стосовно району учинення злочинних дій, наявність судимості;

– організаційні й тактичні умови проведення огляду і допиту як найбільш поширених процесуальних дій початкового етапу розслідування;

дістало подальшого розвитку:

– окремі домінанти щодо визначення змісту та співвідношення понять «організація» та «планування» розслідування, понятійного апарату та змістовної частини слідчої ситуації, можливостей вирішення на їх основі тактичних завдань розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами;

– рекомендації з криміналістичного забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з матеріальних (обшук), особистісних (одночасний допит раніше допитаних осіб) та змішаних (пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент) джерел, зокрема для більш ефективного їх проведення шляхом використання відповідних спеціалістів і тактичних прийомів;

– особливості використання спеціальних знань при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами;

– систематизація умов та факторів, які впливають на низьку ефективність діяльності працівників правоохоронних органів під час розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації впроваджені та використовуються у:

– *науковій діяльності* – як підґрунтя для подальшої наукової розробки й вирішення проблем методики розслідування окремих видів злочинів та напрямів боротьби із грабежами і розбоями (акти впровадження Університету митної справи та фінансів від 21.06.2018, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 25.06.2018);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Організація розслідування злочинів», «Кримінальний процес», «Тактичні особливості проведення слідчих дій», а також при підготовці підручників, лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 29.03.2018, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 31.05.2018);

– *практичній діяльності* – для удосконалення діяльності оперативних, слідчих та експертних підрозділів Національної поліції України (акти впровадження Дніпропетровської місцевої прокуратури № 1 Дніпропетровської області від 17.11.2017, слідчого управління ГУНП в Дніпропетровській області від 24.05.2018, Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 18.06.2018), а також при проведенні практичних занять у системі службової підготовки, на курсах підвищення кваліфікації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації в цілому та окремі її аспекти оприлюднені на науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема: «Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (Дніпропетровськ, 2014); «Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам» (Дніпропетровськ, 2015); «Актуальні проблеми розслідування злочинів у сучасних умовах» (Дніпропетровськ, 2015); «Сучасна кримінально-правова політика України: законотворчість та судова практика (тенденції, проблеми і шляхи їх подолання)» (Дніпропетровськ, 2016); «Донецький юридичний інститут: 55 років на теренах освіти і науки» (Кривий Ріг, 2016); «Актуальні питання

теорії та практики криміналістичної науки» (Дніпро, 2018).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у дванадцяти наукових публікаціях за темою дисертації, з яких: чотири – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, та дві – у періодичному виданні іншої держави; шість тез доповідей на науково-практичних конференціях, семінарах та круглому столі.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, які включають десять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок, із яких 159 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 217 найменувань і займає 22 сторінки, 5 додатків викладено на 37 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено ступінь вивчення проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт та предмет дослідження, охарактеризовано методи, емпіричне підґрунтя дослідження, сформульовано наукову новизну, підкреслено наукове й практичне значення одержаних результатів, подано відомості про наукові публікації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами» нараховує чотири підрозділи, які мають на меті висвітлення сутності досліджуваної наукової категорії, а також надання характеристики окремим її елементам.

У *підрозділі 1.1 «Структура криміналістичної характеристики грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами»* на основі узагальнення наукових розробок визначено, що зазначена наукова категорія за своєю природою повинна групувати найбільш загальні та криміналістично значимі ознаки суспільно небезпечного діяння з подальшим їх використанням в процесі розслідування.

Встановлено, що для її нормального та ефективного функціонування необхідним є докладне дослідження матеріалів кримінальних проваджень з подальшим аналізом окремих елементів криміналістичної характеристики.

Досліджено взаємозв'язок між криміналістичною характеристикою, кримінально-правовою характеристикою злочинів та предметом доказування. З огляду на проведене узагальнення визначено, що хоча елементний склад у даних наукових категоріях і є подібним, але вони не є взаємозамінними, адже мають різне практичне значення та кінцеву мету застосування.

З'ясовано, що в системі криміналістичної характеристики досліджуваного правопорушення наявними є такі елементи: спосіб злочину, обстановка злочину, слідова картина, предмет посягання, особа потерпілого, особа злочинця. Акцентовано, що для розслідування грабежів і розбоїв,

учинених раніше засудженими особами, побудова чіткої структури взаємопов'язаних елементів також має велике значення. Зокрема, на основі відомостей, що становлять зміст типової криміналістичної характеристики, відбувається висування версій та планування розслідування в цілому.

Доведено, що найбільша повнота визначеної наукової категорії досягається на завершальному етапі розслідування. Адже саме на той момент імовірним є встановлення кореляційних зв'язків між усіма елементами криміналістичної характеристики та підтвердження відпрацьованих версій.

У підрозділі 1.2 «Способи вчинення злочину та предмет злочинного посягання» проведено докладну характеристику означених елементів криміналістичної характеристики.

На основі аналізу думок учених (Р.С. Белкін, О.Н. Колесніченко, М.В. Салтевський, В.В. Тіщенко) визначено, що спосіб вчинення раніше засудженою особою грабежів і розбоїв складається з трьох взаємопов'язаних елементів: підготовки, безпосереднього учинення та приховування.

Встановлено, що досліджуване кримінальне правопорушення має повноструктурний склад способу його учинення, адже здебільшого (67 %) грабіжники здійснюють підготовчі заходи та приховування слідів злочину.

Наголошено, що вибір способу вчинення досліджуваних злочинів залежить від первинної спрямованості особи злочинця.

З'ясовано, що у 69 % випадках злочинці використовували певні заходи з підготовки до злочину, зокрема: планування злочину – 56 %; визначення місця нападу – 62 %; підбір знарядь злочину – 59 %; добір співучасників злочину – 11 %; розподіл ролей між співучасниками – 9 %. Визначено особливості безпосереднього вчинення злочину та заходів щодо його приховування.

Наголошено на важливості предмета посягання як безпосередньої мети досліджуваного діяння. Виокремлено найбільш розповсюджені предмети, які були об'єктом злочинного посягання, зокрема: мобільні телефони, планшети і ноутбуки, прикраси й дорогоцінні метали, одяг тощо.

У підрозділі 1.3 «Обстановка учинення злочину та слідова картина» досліджуються окремі аспекти просторово-часових умов учинення грабежів і розбоїв, а також слідова інформація, що має місце після цього.

Виокремлено й проаналізовано обстановку вчинення грабежів і розбоїв. У її змісті виділено місце злочину: місця загального користування (парки, сквери) – 72%; спортивно-масові заклади (стадіони, спортивні комплекси) – 11%; під'їзди багатопверхівок, прилегла територія приватних будівель – 12%; громадський транспорт (автобуси, трамваї) – 3 %; інші місця – 2 %.

Акцентовано, що, залежно від часу злочину, 6 % з них вчиняються вранці (з 6 до 12 години), 34 % – удень (з 12 до 18 години), 51 % – увечері (з 18 до 24 години), 9 % – вночі (з 24 до 6 години).

Відповідно до характеристики дня тижня грабежі й розбої здійснюються: у вихідні дні – 32 %, будні – 68 %. Встановлено, що стосовно пори року грабежі та розбої вчинюються влітку – 17 %, восени – 16 %, взимку – 32%, навесні – 35 %.

Визначено, що більшість слідів за даною категорією проваджень характеризується особистісними джерелами інформації (показання потерпілих, свідків події) – 83 %, у той час як доказова інформація з матеріальних джерел у деяких випадках вилучається під час огляду місця події, відпрацювань прилеглої території, а також на подальших етапах розслідування під час проведення окремих процесуальних дій та НСРД.

У підрозділі 1.4 «Характеристика особи злочинця та потерпілого» досліджуються типові характеристики зазначених елементів криміналістичної характеристики шляхом узагальнення відомостей про їх фізичні, біологічні та демографічні властивості.

З'ясовано закономірні зв'язки між злочинцем й потерпілим, поведінка якого переважно має віктимний характер, шляхом виділення відповідних віктимологічних груп.

Встановлено, що рецидивісти перебували на момент учинення злочину у віці від 18 до 25 років – 18 %, 25 до 35 років – 51 %, 35 до 45 років – 19 %, понад 45 років – 12 %. Найбільш криміногенну групу створюють особи віком від 25 до 35 років.

Встановлено, що рівень освіти злочинців характеризується таким чином: середню освіту має 18 %, середню спеціальну – 54 %, базову вищу – 28 %, вищу – 9 %, іншу – 1 %. Більшість з них неодружені – 78 %, не мають постійного місця роботи – 81 %. На основі наведених відомостей сформовано портрет можливого грабіжника-рецидивіста.

Виокремлено типи рецидивістів, які вчиняють грабежі й розбої, зокрема: а) рецидивісти, які для припинення можливого опору потерпілого застосовують фізичне насильство при заволодінні чужим майном; б) рецидивісти, які для забезпечення безперешкодного залишення місця скоєння злочину застосовують фізичне насильство; в) рецидивісти, які при застосуванні фізичного насильства викрадають майно жертви, не маючи при цьому таких попередніх намірів; г) рецидивісти, які під час застосування фізичного насильства, викликаного причинами немайнового характеру, приймають рішення про вчинення розбійних дій.

Розділ 2 «Початковий етап розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами» налічує три підрозділи, в яких висвітлюються питання організації та планування розслідування відповідно до отриманої правоохоронними органами інформації на його початковому етапі.

Підрозділ 2.1 «Типові слідчі ситуації при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами» присвячений дослідженню конкретних ситуацій, а також розробці алгоритму дій слідчого за рішенням кожної із них.

Визначено, що такі криміналістичні категорії, як «організація» і «планування» кримінальних проваджень, є однією комплексною системою. На основі їх взаємозалежності слідчий будує процес розслідування та вирішує низку завдань.

З'ясовано, що кримінальні провадження повинні мати певну систему для того, щоб більш ефективно застосовувались сили й засоби правоохоронних органів. Саме тому під час розслідування визначаються відповідні напрями та складаються плани проведення окремих процесуальних дій. У той же час зазначені аспекти повинні будуватися відповідно до конкретних умов, які склалися на певному етапі розслідування.

На основі аналізу судово-слідчої практики встановлено, що початкові відомості, які є підставою для внесення відомостей в ЄРДР за фактом учинення раніше засудженими особами грабежів і розбоїв, надходять у відповідні підрозділи правоохоронних органів з таких джерел: а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (91 %); б) повідомлення працівників установ й організацій (5 %); в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (3 %); г) матеріали, отримані під час проведення НСРД та розшукових заходів (1 %).

Залежно від наявної початкової інформації про подію на початковому етапі розслідування сформульовано типові слідчі ситуації. Відповідно до них окреслено алгоритм дій працівників правоохоронних органів.

Акцентовано, що найбільш якісне вирішення визначених ситуацій є можливим за допомогою проведення таких тактичних комбінацій, як: «виявлення інформації про особу потерпілого», «виявлення відомостей про обстановку вчинення злочину», «затримання злочинця-рецидивіста».

У підрозділі 2.2 *«Особливості проведення огляду та освідування»* досліджено криміналістичне забезпечення зазначених процесуальних дій.

Встановлено, що огляд місця події є найбільш важливим засобом попередньої перевірки повідомлень про грабежі й розбої. З огляду на результати його проведення можливим є встановлення таких слідчих ситуацій відповідно до їх інформаційного наповнення: а) наявні відомості про особу рецидивіста; б) наявні відомості про матеріальні сліди злочину (предмет посягання, знаряддя злочину); в) наявні відомості про особу потерпілого.

Акцентовано, що з огляду на визначені обставини необхідно застосовувати відповідні заходи організаційного характеру, а також тактичні прийоми.

Виокремлено тактичні помилки, яких припускаються слідчі під час огляду: поверхневе проведення огляду (68 %), несвоєчасність огляду (74 %), ігнорування записів з камер відеоспостереження (32 %), відсутність технічних засобів виявлення слідів злочину (49 %), безпідставне звуження меж огляду (62 %), ігнорування оперативно-розшукової інформації (28 %) та ін.

Зосереджено увагу на тактиці освідування учасників кримінального процесу. Розглянуто особливості слідчого освідування, яке проводиться слідчим, та судово-медичного, яке здійснюється судово-медичним експертом. На підставі аналізу матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що освідування проводилося у 76 % випадків, з них: 78 % – за участю підозрюваного, 21 % – потерпілого, 1 % – свідка.

У підрозділі 2.3 «Організація і тактика проведення допиту підозрюваного, потерпілого та свідка» досліджено питання криміналістичного забезпечення визначених процесуальних дій.

Акцентовано, що необхідність досконально зібрати існуючу інформацію про суспільно небезпечне діяння, у тому числі ту, яка залишилась у пам'яті очевидців події, пояснюється екстремальними умовами, в яких перебували учасники події. Тому через великий проміжок часу після учинення грабежу чи розбою ця інформація, якщо її вчасно не зібрати, може суттєво змінитися.

Встановлено, що переважна більшість допитів підозрюваних відбувається у конфліктних ситуаціях. Таку думку підтримує і 91 % опитаних слідчих. Аналіз їх опитування дозволив виокремити такі слідчі ситуації, що найчастіше трапляються в ході допиту підозрюваного, зокрема: підозрюваний добровільно повідомляє інформацію про обставини злочину, конфліктна ситуація відсутня – 14 %; підозрюваний повідомляє інформацію про обставини здійснення грабежу чи розбою, проте не висвічує її у повному обсязі – 17 %; відсутність психологічного контакту із допитуваним – 74 %; відмова від давання показань – 73 %; давання неправдивих показань – 62 %; постійна зміна показань – 17 %; підозрюваний відмовляється від спілкування зі слідчим, відмовляється давати показання та брати участь у проведенні окремих процесуальних дій – 21 %; підозрюваний не заперечує факт і зміст грабежу чи розбою, проте заперечує свою участь в їх вчиненні – 9 %.

Зосереджено увагу на тактичних прийомах допиту: встановлення психологічного контакту з допитуваним – 100 %, викладання показань у формі вільної розповіді – 100 %, постановка запитань – 100 %, створення уявлення про інформованість слідчого – 49 %, спостереження за поведінкою допитуваного – 67 %, використання в злочинній групі конфліктів й протиріч – 78 %, використання різних темпів допиту – 29 %, пред'явлення доказів – 37 %, створення й зняття напруги – 31 %, використання фактора раптовості – 19 %, приховування меж поінформованості слідчого – 38 %, застосування відеозапису – 19 %, використання рефлексії допитуваного – 11 %.

Розділ 3 «Подальший етап розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами» складається з трьох підрозділів, в яких надано характеристику організаційно-тактичним особливостям проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, а також використання спеціальних знань.

У підрозділі 3.1 «Тактика пред'явлення для впізнання та одночасного допиту раніше допитаних осіб» розроблено тактичні рекомендації щодо проведення визначених процесуальних дій.

Встановлено, що при розслідуванні грабежів і розбоїв пред'являлися для впізнання: живі особи (82 %), різні предмети (48 %), інші об'єкти – приміщення, окремі ділянки місцевості (3 %). Доведено, що зняття злочину доцільно пред'являти не тільки потерпілому, але й підозрюваному та іншим особам, які могли бачити цей предмет.

Доведено, що для ефективного проведення впізнання слідчим доцільно

використовувати відеозапис. Втім, на підставі узагальнення слідчої практики встановлено, що слідчі здебільшого ігнорують використання засобів фіксації впізнання, застосовуючи фотозйомку лише у 17 % випадках, відеозапис – в 11 %.

Наголошено, що для усунення суперечностей, які містяться в показаннях учасників кримінального процесу, доцільно проводити одночасний допит раніше допитаних осіб. Встановлено, що за даною категорією проваджень одночасний допит проводився у 39 % випадках, за участю: 2-х допитуваних – 94 %; 3-х – 5 %; 4-х і більше – 1 %. У свою чергу, більшість опитаних слідчих вказує на найбільшу ефективність допиту між двома особами – 98 %.

Проведення цієї процесуальної дії за допомогою показань сумлінного учасника допиту надає змогу вплинути на негативну позицію підозрюваного, схилити його до співробітництва зі слідчим.

На підставі аналізу кримінальних проваджень встановлено, що одночасний допит двох або більше раніше допитаних осіб у 49 % проводився між потерпілим і підозрюваним, 19 % – підозрюваним і свідком, 22 % – підозрюваними, 8 % – потерпілим і свідком, 1 % – свідками, 1 % – потерпілими.

Наголошено, що на подальших етапах розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами, дана процесуальна дія використовується слідчими переважно для підтвердження раніше даних учасниками процесу показань, тобто для їх закріплення.

У підрозділі 3.2 «*Організація і тактика проведення обшуку та слідчого експерименту*» акцентовано, що на подальшому етапі розслідування найбільш ефективною процесуальною дією, спрямованою на вилучення доказової інформації з матеріальних об'єктів, є обшук.

Розроблено організаційно-підготовчі заходи і тактичні прийоми проведення обшуку в досліджуваній категорії проваджень. Зосереджено увагу на проблемних питаннях, які виникають у слідчого під час обшуку за місцем проживання грабіжника-рецидивіста.

Встановлено, що обшук доцільно проводити для остаточного викриття злочинців, забезпечення збереження доказів, виявлення інформації про особу потерпілого. Метою процесуальної дії повинно бути виявлення знарядь злочину, викрадених предметів та слідів, залишених після нападу на особу (крові, пошкоджених речей тощо).

На основі порівняльного аналізу наукових поглядів учених (Л.Є. Ароцкер, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'янчиков) визначено організаційно-тактичні особливості проведення слідчої (розшукової) дії.

Акцентовано на тактичних прийомах проведення слідчого експерименту, зокрема: 1) проведення дослідницьких дій з кожним грабіжником-рецидивістом окремо; 2) залучення до експериментальних дій потерпілого; 3) застосовування натурних моделей та ін.

Виокремлено коло питань, для перевірки яких здійснюється слідчий експеримент з метою встановлення: механізму вчинення грабежу чи розбою в

цілому або на окремих їх стадіях; орієнтування грабіжника-рецидивіста та потерпілого на місці події тощо.

У підрозділі 3.3 «Особливості використання спеціальних знань» наголошено на можливості використання різних форм спеціальних знань.

Визначено основні форми використання спеціальних знань в досліджуваній категорії кримінальних проваджень. Встановлено, що чинне законодавство передбачає дві форми застосування слідчим спеціальних знань на досудовому розслідуванні: 1) залучення спеціаліста до участі у слідчих (розшукових) діях; 2) призначення й проведення судової експертизи. Наголошено, що науковці додають до цього переліку й безпосереднє застосування спеціальних знань уповноваженою особою.

Акцентовано на ролі спеціаліста у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Визначено, що даний учасник кримінального процесу переважно залучається до: проведення обшуку (42 %), тимчасового доступу до речей й документів (32 %), допиту (19 %), призначення експертизи (100 %).

Сформульовано перелік судових експертиз, що можуть призначатися при розслідуванні грабежів і розбоїв. На підставі аналізу кримінальних справ і проваджень встановлено, що найбільш поширеними видами експертних досліджень є: судово-медична (95 %) та судово-психіатрична (79 %).

Аналіз слідчої практики надав змогу дійти висновку, що експертизи призначалися з моменту внесення відомостей до ЄРДР: протягом 5 діб – 15 %, протягом 5-15 діб – 43 %, протягом місяця – 29 %, більше місяця – 13 %.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичний аналіз та розв'язання наукового завдання, яке полягає у науковому обґрунтуванні й розробленні методики розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. Найсуттєвішими результатами дослідження є такі:

1. Сформовано структуру криміналістичної характеристики грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами, в якій послідовно охарактеризовано такі її елементи, як способи вчинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка вчинення злочину, слідова картина, особа потерпілого та особа злочинця (рецидивіста).

2. Систематизовано способи вчинення злочину. Визначено, що у рецидивістів, які мають чітку корисливу спрямованість поведінки, найбільш типовими способами вчинення розбоїв є: а) напад ззаду з ударом по голові руками або іншими предметами з подальшим нанесенням великої кількості ударів по тілу – 14 %; б) напад ззаду з придушенням особи петлею – 11 %; в) зближення з потерпілим з переду та нанесення ударів руками, ногами, випадковими предметами – 8 %; г) проникнення у житло, де за допомогою принесених із собою предметів, використовуваних як зброя, жертві заподіюються тілесні ушкодження – 3 %. Найбільш розповсюдженим способом учинення грабежу є зривання предметів з особи – 67 %.

Розкрито наповнення предмета злочинного посягання, обстановки та слідової картини злочину. З'ясовано кореляційні зв'язки предмета злочинного посягання з іншими елементами криміналістичної характеристики, зокрема: прикраси й дорогоцінні метали грабіжник викрадає у більшості випадків з жінок, які повертаються увечері до місця проживання; мобільні телефони, ноутбуки, планшети – у неповнолітніх осіб вдень після шкільних занять; сумочки шляхом ривку – у місцях з великим скупченням людей.

Виокремлено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди грабежу чи розбою, зокрема: а) місця безпосереднього нападу на особу; б) місця засідки рецидивіста у разі очікування жертви; в) місця проживання правопорушника; г) місця збуту викрадених предметів.

3. Виокремлено віктимологічні групи потерпілих та виділено типові ознаки особи злочинця. Зокрема, серед груп потерпілих наявними є такі: а) особи, що поодиноці повертаються додому в пізній час доби; б) особи, що живуть в районах з поганим освітленням; в) особи, які демонструють свою власність (мобільний телефон в руці, золоті прикраси). Ґрунтовним дослідженням та аналізом особи злочинця з'ясовано, що визначені кримінальні правопорушення переважно вчиняють одноособово осудні особи чоловічої статі, віком від 25 до 35 років, з наявною у них середньою спеціальною освітою або базовою вищою освітою, без постійного місця роботи, що проживають у районі здійснення грабежу чи розбою.

4. Сформульовано типові слідчі ситуації при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами, зокрема: 1) грабіжники затримані на місці події, наявна повна інформація стосовно факту та обставин учинення злочину – 2 %; 2) грабіжники затримані під час проведення комплексу заходів за «гарячими слідами», наявна певна інформація стосовно факту та обставин злочину – 8 %; 3) грабіжники зникли з місця події, наявна певна інформація стосовно факту та обставин учинення злочину, є потерпілий та свідки – 48 %; 4) грабіжники зникли з місця події, наявна обмежена інформація стосовно факту та обставин злочину, є потерпілий, свідки відсутні – 33 %; 5) грабіжники зникли з місця події, є потерпілий, свідки відсутні, відсутня інформація стосовно факту та обставин злочину – 9 %.

5. Розкрито особливості проведення огляду, освідування та допиту різних категорій осіб. Визначено такі основні організаційно-тактичні заходи до проведення огляду місця події: визначення меж огляду; обрання методу пересування місцем події під час нього; визначення тактичних прийомів огляду обстановки місця події та окремих її елементів. Серед об'єктів освідування у досліджуваній категорії справ вирізняються такі: 1) потерпілий, на тілі якого можуть бути різноманітні сліди злочину (тілесні ушкодження, кров, інші речові докази біологічного походження); 2) рецидивіст, на тілі якого можуть бути особливі прикмети (татування, родимі плями, шрами).

Визначено, що під час проведення допиту необхідно з'ясувати такі обставини: місце, час й обставини учинення грабежу чи розбою; предмет злочинного посягання; стать і вік потерпілого; мотиви учинення злочину;

використання злочинцем під час нападу зброї або інших предметів для нанесення потерпілому тілесних ушкоджень; кількість і локалізація завданого удару; характеристика викрадених предметів у потерпілого; наявність перехожих або інших можливих очевидців правопорушення; фактори, що вплинули на вибір потерпілого.

6. Конкретизовано організаційно-тактичне забезпечення проведення пред'явлення для впізнання та одночасного допиту раніше допитаних осіб. Встановлено, що, приймаючи рішення про необхідність пред'явлення особи для впізнання при розслідуванні грабежів і розбоїв, слід враховувати загальну характеристику визначених діянь, яка полягає у тому, що їх вчинення в більшості випадків є несподіваним для потерпілого. З огляду на це жертва звертає увагу більше на конкретні обставини правопорушення (викрадене майно, тілесні ушкодження, вимоги грабіжника). Тому в певних випадках доцільно проводити впізнання потерпілого підозрюваним.

До основних завдань одночасного допиту раніше допитаних осіб при розслідуванні грабежів і розбоїв слід віднести такі: з'ясування причин суперечностей в показаннях допитаних та їх усунення – 59 %; викриття одного з допитуваних у дачі неправдивих показань – 41 %; посилення позиції сумлінних учасників допиту, які надали правдиві показання, – 56 %; додаткова перевірка й закріплення показань свідків, потерпілих та підозрюваних – 21 %.

7. Визначено особливості організації і тактики проведення обшуку та слідчого експерименту. Зосереджено увагу на тактичних прийомах обшуку, серед яких виділено такі: залучення підозрюваного до участі в проведенні процесуальної дії; зіставлення інформації, яка міститься у відповідях обшукуваного, з безпосередньою обстановкою; застосування технічних засобів та ін. Виокремлено тактичні помилки, яких припускаються слідчі під час проведення обшуку: відсутність психологічного контакту з обшукуваним – 69 %; порушення тактичних умов щодо раптовості проведення обшуку – 45 %; несвоєчасність проведення обшуку – 27 %; неналежна фіксація виявлених слідів та предметів – 28 %.

Визначено основні види слідчого експерименту, зокрема зі встановлення: а) можливості здійснення якої-небудь дії у певних умовах; б) послідовності розвитку певної події та механізму злочину чи окремих його елементів; в) можливості учинення тих або інших дій за визначений час; г) меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство.

8. З'ясовано форми використання спеціальних знань при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. На підставі аналізу судово-слідчої практики серед основних форм використання спеціальних знань виокремлено такі: безпосередня (використання слідчим спеціальних знань під час проведення окремих процесуальних дій) та опосередкована (призначення судових експертів та залучення відповідних спеціалістів до проведення процесуальних дій). Охарактеризовано особливості призначення експертів, що проводяться під час розслідування грабежів і розбоїв. Серед найбільш розповсюджених виділено такі: судово-медична, судово-біологічна, судово-психіатрична, балістична та експертиза холодної зброї.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Костиря О.М. Окремі аспекти огляду місця події при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Випуск 34. Ч. 2. С. 184-189.

2. Костиря О.М. Криміналістичне забезпечення проведення одночасного допиту при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Випуск 6-2. Т. 2. С. 212-217.

3. Костыря А.Н. Особенности проведения допроса при расследовании грабежей и разбоев, совершенных ранее судимыми лицами. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 47-51.

4. Костиря О.М. Типові слідчі ситуації при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 43. Том 4. С. 177-181.

5. Костыря А.Н. Организация и тактика проведения осмотра места происшествия при расследовании грабежей и разбоев, совершенных ранее судимыми лицами. *Право и закон*. 2018. № 2. С. 59-63.

6. Костиря О.М. До питання дослідження криміналістичної характеристики грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1. Том 3. С. 134-139.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Костиря О.М. Виявлення слідів за грабежами та розбоями, вчиненими раніше засудженими особами – запорука успіху їх розслідування // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні: матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 30 квіт. 2014 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. С. 23-25.

2. Костиря О.М. Тактичні особливості допиту за фактами грабежів та розбоїв, учинених раніше засудженими особами // Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам: матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 15 трав. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 44-46.

3. Костиря О.М. Проблемні питання виявлення слідів за грабежами та розбоями, вчиненими раніше засудженими особами // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки

фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 верес. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 78-80.

4. Костиря О.М. Проблемні питання проведення одночасного допиту двох раніше допитаних осіб при розслідуванні грабежів та розбоїв, учинених раніше засудженими особами // Сучасна кримінально-правова політика України: законотворчість та судова практика (тенденції, проблеми і шляхи їх подолання): матеріали круглого столу (Дніпропетровськ, 22 квітня 2016 р.). Дніпропетровськ: ДДУВС, 2016. С. 379-382.

5. Костиря О.М. Актуальні проблеми проведення одночасного допиту двох раніше допитаних осіб при розслідуванні грабежів та розбоїв, учинених раніше засудженими особами в умовах нового кримінального процесуального законодавства // Донецький юридичний інститут: 55 років на теренах освіти і науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 13 трав. 2016 р.). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2016. С. 300-302.

6. Костиря О.М. Особливості огляду при розслідуванні грабежів та розбоїв, учинених раніше засудженими особами // Актуальні питання теорії та практики криміналістичної науки: матеріали наук.-практ. семінару (Дніпро, 16 трав. 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 93-94.

АНОТАЦІЯ

Костиря О.М. Криміналістична характеристика та особливості розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами.

– На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2019.

У роботі на монографічному рівні досліджено теоретичні й практичні положення розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. Сформовано структуру криміналістичної характеристики грабежів та розбоїв, в якій послідовно охарактеризовано такі її елементи, як способи вчинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка вчинення злочину, слідова картина, особа потерпілого та особа злочинця (рецидивіста).

Систематизовано способи учинення злочину. Розкрито наповнення предмета злочинного посягання, обстановки та слідової картини вчинення досліджуваного кримінального правопорушення. З'ясовано кореляційні зв'язки предмета злочинного посягання з іншими елементами криміналістичної характеристики.

Виокремлено віктимологічні групи потерпілих та виділено типові ознаки особи злочинця. Зокрема, серед груп потерпілих наявними є такі: а) особи, що поодиноці повертаються додому в пізній час доби; б) особи, що живуть в районах з поганим освітленням; в) особи, які демонструють свою власність (мобільний телефон в руці, золоті прикраси). Ґрунтовним дослідженням та

аналізом особи злочинця з'ясовано, що визначені кримінальні правопорушення переважно вчиняють одноособово осудні особи чоловічої статі віком від 25 до 35 років, з наявною у них середньою спеціальною освітою або базовою вищою освітою, без постійного місця роботи, що проживають у районі вчинення грабежу чи розбою, раніше засуджені.

Дисертантом залежно від наявної початкової інформації про подію на початковому етапі розслідування сформульовано типові слідчі ситуації. Відповідно до них було окреслено алгоритм дій працівників правоохоронних органів.

Розкрито особливості проведення огляду, освідування та допиту різних категорій осіб. Визначено основні організаційно-тактичні заходи до проведення огляду місця події: відповідне визначення меж огляду; обрання методу пересування місцем події під час нього; визначення тактичних прийомів огляду обстановки місця події та окремих її елементів.

Конкретизовано організаційно-тактичне забезпечення пред'явлення для впізнання та одночасного допиту раніше допитаних осіб. Встановлено, що у ході прийняття рішення про необхідність пред'явлення особи для впізнання при розслідуванні грабежів і розбоїв слід враховувати загальну характеристику визначених діянь, яка полягає у тому, що їх учинення в більшості випадків є несподіваним для потерпілого. З огляду на це жертва звертає увагу більше на конкретні обставини правопорушення (викрадене майно, тілесні ушкодження, вимоги грабіжника). Тому у певних випадках доцільно проводити впізнання потерпілого підозрюваним.

Визначено особливості організації і тактики проведення обшуку та слідчого експерименту. Зосереджено увагу на тактичних прийомах обшуку. Визначено основні види слідчого експерименту. З'ясовано форми використання спеціальних знань при розслідуванні грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами. Серед найбільш розповсюджених виділено такі експертизи: судово-медична, судово-біологічна, судово-психіатрична, балістична та експертиза холодної зброї.

Сформульовано низку конкретних пропозицій, спрямованих на удосконалення теоретико-правових засад кримінально-процесуальних відносин, уточнено окремі наукові категорії кримінального процесу та криміналістики.

***Ключові слова:** грабіж, розбій, раніше засуджена особа, рецидив, криміналістична характеристика, кримінальне провадження, досудове розслідування, слідча (розшукова) дія, тактичний прийом, слідча ситуація, організація, планування.*

SUMMARY

Kostyrya O.M. Forensic characteristics and peculiarities of investigation of robbery and brigandage committed by previously convicted persons. – The manuscript.

The thesis is for candidate's degree of law on specialty (Doctor of Philosophy) 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activity. – The Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs, Dnipro, 2019.

In the work on the monographic level, the theoretical and practical aspects of the investigation of robbery and brigandage committed earlier by convicted persons are researched. The structure of forensic characteristics is formed, in which the following elements are characterized as methods of committing a crime, the object of a criminal encroachment, the situation of the crime, the trace of the crime, the person of the victim and the person of the offender (recidivist).

The ways of committing a crime are systematized. The article describes the filling of the subject of a criminal encroachment, the situation and the trace pattern of committing an investigated criminal offense. Correlation bonds of the subject of a criminal encroachment with other elements of forensic characterization are found out, in particular: jewelry and precious metals the robber steals in most cases from women who return in the evening to their place of residence; mobile phones, laptops, tablets - for minors during the day after school lessons, in parks; handbags by jerk - in places with a large crowd of people. Isolated nodal areas where traces of robbery or robbery can be concentrated.

The victimological groups of the victims are singled out and the typical features of the offender's personality are singled out. In particular, among the groups of victims are the following: a) individuals who return home alone late in the day; b) persons living in areas with poor lighting; c) persons demonstrating their property (mobile phone in hand, gold jewelry). A thorough investigation and analysis of the perpetrator revealed that criminal offenses are predominantly committed by individually convicted persons aged 25 to 35, with available secondary specialized education or basic higher education without a permanent place of work living in the area of the commission robbery or robbery, previously convicted.

The supervisor, based on the available initial information about the event at the initial stage of the investigation, formulated typical investigative situations. In accordance with them the algorithm of actions of law enforcement officers was outlined.

The peculiarities of conducting survey, studying and interrogation of different categories of persons are revealed. The basic organizational and tactical measures for the review of the place of the event are determined: the corresponding definition of the boundaries of the survey; the choice of the method of moving the place of the event during it; definition of tactical methods for reviewing the situation of the place of the event and its individual elements.

The forensic provision of the presentation for identification and simultaneous interrogation of previously questioned persons was specified. It is established that when deciding on the need to present a person for identification in the investigation of robbery and robbery, account should be taken of the general characteristics of certain acts, which is that their commission is in most cases unexpected for the victim. In view of this, the victim pays more attention to the specific circumstances

of the offense (stolen property, injuries, demands of the robber). Therefore, in certain cases it is expedient to carry out the identification of the victim with the suspect.

The features of the organization and tactics of conducting a search and an investigator experiment are determined. Focused attention is on tactical receptions of the search. The basic types of investigative experiment are determined. The forms of using special knowledge in investigating robberies and robberies made earlier by convicted persons have been found out. Among the most widespread are the following: forensic, forensic, biological, forensic, psychiatric, ballistic and examination of cold weapons.

A number of concrete proposals aimed at improving the theoretical and legal basis of criminal-procedural relations were formulated, certain scientific categories of the criminal process and criminalistics were specified.

Keywords: *robbery, brigandage, previously sentenced person, relapse, forensic characteristics, criminal proceedings, pre-trial investigation, investigative (search) action, tactical reception, investigation situation, organization, planning.*